

ARJ8231

Ч. 10. Видавництво ім. Л. Єончевського. Рік II.

# СЛОВО

А. Н.

Житє, Зарібки, Організації і т. д.  
в Пол. Державах.

1905.

З ДРУКАРНІ „СВОБОДИ“. 209 LINDEN STR., SCRANTON, PA.



AKJ8231

ВИДАВНИЦТВО ІМ. АНТОНА БОНЧЕВСКОГО.

Жите, Зарібки,

Організації і т. і.

в Пол. Державах.

~~~~~ Написав А. Н. ~~~~



*Ex libris*  
**HUKRDUP**

1905.

В друкарії „Свободи”, Ліндон-стр., Спартон, Па.



Кожда дитина, котра тілько що починає мислити, бачить на сьвіті між людьми дві річі: бідність і богатство. І так одні люди бідні, другі богаті; одні криї бідні — другі богаті.

Чим ріжнять ся люди бідні від богатих? Вони не ріжнять ся звичайно ві здоровлем, ні красою, ні силою, ні добротою — а ріжнять ся вони одною річию. Богаті мають капіталі, бідні мають тілько робучі руки. Богаті жують зі своїх капіталів — бідні з робучих рук. Що то суть капіталі?

До капіталів належать: земля, будинки, машини, знаряди, дороги і т. и. До капіталів треба зачислити також науку, освіту і розум.

Чим хто більше має тих капіталів тим лепше він живе. Хто капіталів має мало, або цілком не має, той мусить найматись у тих, що мають капіталі — у капіталістів за робітника і такий чоловік живе з праці своїх рук, або з праці свого розуму, — з науки.

Кождий з вас знає, що в Старім Краю капіталів дуже не богато. Головним капіталом там

земля. Але на тій землі там так богато людей, так густо, що нема вже на ній місця. Тому люди, що мають там дуже мало капіталу, то є землі, мусять вандрувати в чужі краї. Так само мусять емігрувати ті, що мають тільки робучі руки, бо краєві малі капітали не можуть дати тим людям зарібку.

Се є причина, чому люди зі Старого Краю емігрують. Там мало капіталів, і там треба мало робучих рук, а тих робучих рук є там забагато. Кому се не ясно, нехай роздумає над слідуючим:

Богатство Сполучених Держав Америки виносить 94.3000 міліонів, богатство Росії виносесть 32.125 міліонів.

Подумайте, що в Сполуч. Державах Америки усіх людей є 76 міліонів, а в Росії їх є 106 міліонів.

З того бачите, що на одного чоловіка припадає пересічно в Сполуч. Державах 1235 доларів, а в Росії 303 дол.

Бачите в Старім Світі за мало капіталів а заботаго людий, в Новім наоборот.

Що до людий, — то роздумайте над слідуючим: В цілій Європі є людей 394 міліонів, а в Сполучених Державах 76 міліонів.

На 1 квадратову милю припадає в Сполуч. Держ. 21 людей, в Європі 103 людей.

З того видите, що в Сполуч. Державах є ще богато місця, і тому ясно, чому до Америки така сильна еміграція.

Чи еміграція зі Старого Краю устане? Коли ви читаете галицькі газети, то бачите, що тамті вчені люди старають ся спонуки еміграцію, кажучи, що будуть підносити промисл в. Краю.

Що про те думати?

По перше, що приріст людий є далеко швидший як приріст капіталів, в наслідок чого люди або мусять гинути від нужди, або емігрувати. Друге, приріст капіталів в нашім краю не може бути і на будуче великий, бо земля там не має богатства підземного. — ані угля, ні желіза, ні інчих металів, тому там ні майний нерозвинутъ ся, ні фабрики. По третє — навіть богаті і цівілізовані краї Европи не годні виживати усіх своїх людей і тому приріст населення мусить і з тих країв в часті емігрувати.

Так отже треба нам знати: 1), що ще богато наших кревних і знакомих прибуде до нас до Америки, як не нині то завтра; 2), що нема нам чого вертати до Старого Краю взагалі, бо будемо мусіти для дітей наших шукати знов дороги за море.

Коли так річи стоять, то добре буде нам

обзнако митись близше з Америкою, бо то земля, котра має живити нас і наших дітей.

Коли я буду говорив про Америку, то буду говорити головно про капітали і зарібки, бо то для нас найважнійше.

Зачну оглядом питання, чому ту великі за рібки і чи вони дійсно великі.

Неодин може чув, що в Сполуч. Державах є ще богато землі незаселеної, дівичної, а именно: 1,032 міліони акрів. Та земля є ще публична, до нікого не належить (*area unappropriated and unreserved or reserved*). Але і та земля, котра вже має власників і вже стоїть під плугом, є ще молода, не висажана, бо до Америки люди доперва недавно почали в більшім числі напливати. Ще в 1800 р. було в Америці усего 5 міліонів людей. З того ясно видно, що та земля дуже плодовита, урожайна; вона паринувала від початку сьвіта.

Подумайте тепер, що на ту землю прийшли люди з найкультурнійших країв Європи: — Англії, Франції і Німеччини і почали її управляти. Ви зрозумієте, що та земля плодовита, зрошена потом розумного Європейця мусіла давати величезний дохід, далеко більший, як в Європі.

Подумайте даліше, що під землею криються великі богатства угля, нафти, желеza і інших

металів, котрих ніхто не рухав. Під час коли в Європі усі ліпші копальні вже перепушкані, тут ні. Ви зрозумісте, що робітник, європейський, коли він прийшов до Америки — міг дaleко більше за день добути пожиточного мінералу ту, як там. Всякий пійме, що ту один чоловік годен за день добути з землі 4 або й 10 разів більше добра, чи то яко майнер, чи яко фармер — як в Європі. Так обясняється великий зrіст богатства і капіталістів і зарібки робітників.

Капіталіст в Америці каже до робітника: я тобі дам найрозмаїтші і найліпші машини коли ти тільки вміеш коло них ходити, а ти тими машинами ори, скороди, сїй, потім збирай і молоти цілі лани, а доходом поділимось. Капіталіст в Європі, прим. в Росії, каже до робітника: Я машин не маю, а як які є то лихі; ти не вміеш коло них ходити, бо й я не вмію; ліпше возьми серп і рискаль і роби. Засадиш картофлю то буде горівка і закуска. Тобі за роботу буде пятнацяте око горівки і пятнацята бараболя. Як ти не хочеш, то иди на печ і лежи, а я робітника дістану.

Після рапорту „Бюра Праці“ в Масачусетс пересічний дохід одної робітникої родини (1902 р.) виносив 450 до 1200 долярів на рік, так, що середній загальний заробок середної робітни-

чої родини можна класти на 700 до 800 доларів.

Щоб однако мати повне поняття про те, як живуть робітники, треба навести, що коштують продукти сирі на місци. Се показує слідуюча таблиця:

PIK 1902:

|                                     |
|-------------------------------------|
| Мука пшенична, бочка, 4.69 дол.     |
| Мука житна, фунт, 0.03 дол.         |
| Риба, фунт, 0.10 дол.               |
| Фасоля, кварта, 0.10 дол.           |
| Маляси (molasses), галон, 0.49 дол. |
| Мило звичайне, фунт, 0.05 дол.      |
| Яловична, фунт, 0.17 дол.           |
| Баранина, фунт, 0.16 дол.           |
| Свинське мясо, фунт, 0.14 дол.      |
| Масло, фунт, 0.30 дол.              |
| Сир, фунт, 0.16 дол.                |
| Бараболя, бушель, 1.14 дол.         |
| Молоко, кварта, 0.06 дол.           |
| Яйця, 12 штук, 0.21 дол.            |
| Уголь, тона, 6.65 дол.              |
| Чотири комнati, місячно, 12.14 дол. |
| Шість комнati, місячно, 19.30 дол.  |
| Харч, тижнево, 3.50 дол.            |

З того видно, що артикули сирі по часті дорожні як в Європі, загалом на яких 30 прц., але цілком не так дорогі як говорять ті, що

кажуть, що то що в Австрії, 1 зр. то в Америці 1 долар. Люди взяли собі той спосіб говорення зі слідуючих причин:

Середній заробок селянина в Галичині і Росії 10—30 кр. в зимі, а 20—100 кр. літом.

Тут заробляє „зарібник“ („laborer“) як зими так літо гроші значні, 1—2 доларів, а „робітник“ („workingman“) 2 — 4 долари в день, коли має роботу.

В наслідок того наш чоловік в Америці чуючи гроші в кипені, не числить ся з ними так дуже і лектре видає одного долара, як в краю 10 кр. Але вартість долара таки є 2.50, а відчисливши більшу дорожню як в краю, на 30 прц., остане вартість його дійсна около 1.80 зр.

Я подав цовисілі таблички зі стейту Масачусетс.

РІК 1899 :

| В стейтах :    | Платня місячна |          | Платня денна |          | Платня денна |         |
|----------------|----------------|----------|--------------|----------|--------------|---------|
|                | без харчу      | з харчем | без харчу    | з харчем | без харчу    | з харч. |
| Vermont        | 26.36          | 17.65    | 1.74         | 1.41     | 1.30         | 1.00    |
| Pennsylvania   | 21.74          | 13.84    | 1.51         | 1.20     | 1.15         | 0.84    |
| North Carolina | 11.96          | 8.05     | 0.94         | 0.79     | 0.60         | 0.46    |
| Texas          | 17.54          | 12.41    | 1.16         | 0.93     | 0.90         | 0.68    |
| Iowa           | 26.33          | 18.38    | 1.75         | 1.47     | 1.40         | 1.11    |
| Oregon         | 29.64          | 21.09    | 1.82         | 1.47     | 1.35         | 1.00    |

Повиспа табличка показує нам, кілько берьуть зарібники по фармах в ріжних стейтах (після: United States Bulletin of Department of Labor No. 29).

Цікавою може буде слідуюча табличка, що показує зарібки жінок і мушин з 1900 р. в 87 індустріях Масачусетс. Вона показує чого сподівати ся напим людям, котрі прибувають на зарібки.

| З кождих 100 жінок заробляли тижнево: | З кождих 100 чоловіків зарабляли тижнево: |
|---------------------------------------|-------------------------------------------|
| 17 жінок 5.00 дол.                    | 4 чоловіків 5.00 дол.                     |
| 16 „ 5.50 „                           | 4 „ 5.50 „                                |
| 20 „ 6.50 „                           | 7 „ 6.50 „                                |
| 15 „ 7.50 „                           | 10 „ 7.50 „                               |
| 12 „ 8.50 „                           | 14 „ 8.50 „                               |
| 9 „ 9.50 „                            | 16 „ 9.50 „                               |
| 7 „ 11.00 „                           | 18 „ 11.00 „                              |
| 3 „ 13.50 „                           | 14 „ 13.50 „                              |
| 1 „ 17.50 „                           | 4 „ 17.50 „                               |

Розуміє ся, що напи руский робітник, яко найгірший бере найнищу платню.

З того усего бачимо, що в Америці загалом платять добре за роботу. Треба лиш, щоб чоловік був здоров і не попав під машини, бо робота загалом дуже тяжка і о припадок цілком нетрудно; тому люди нераз нарікають на гірку долю.

Поставлю тепер питане, як робітники тут живуть і де дівають гроші. Після Goulda, котрий порівнує, як єсть найліпше платний робітник Європи (Німеччини, Англії і Франції) з тим, як єсть робітник Америки виходить таке:

Коли європейський робітник з'їв:

|     |        |        |    |               |     |        |
|-----|--------|--------|----|---------------|-----|--------|
| 33  | фунтів | мяса,  | то | американський | 100 | фунтів |
| 50  | „      | тогди  | „  | „             | 100 | „      |
| 85  | „      | яєць   | „  | „             | 100 | „      |
| 100 | „      | масла  | „  | „             | 100 | „      |
| 100 | „      | муки   | „  | „             | 100 | „      |
| 175 | „      | бульби | „  | „             | 100 | „      |
| 25  | „      | цукру  | „  | „             | 100 | „      |
| 85  | „      | кави   | „  | „             | 100 | „      |

З того бачимо, що американський робітник великий прожора. Він богато поїдає мяса і цукру, а не любить бульби.

Понеже дуже цікаво знати, що заробляють робітники в Америці в порівнанню з робітниками в культурних краях Європи, то я наведу слідчуку таблицю з Bulletin of the Department of Labor 1898. З неї буде видно, чому робітники навіть з культурних країв емігрують до Америки.

Платня в долірах.

| Запатє:           | Получені<br>Держави | Англія | Паріж<br>(Франція) | Лісж<br>(Бельгія) |
|-------------------|---------------------|--------|--------------------|-------------------|
| Ковалі            | 2.43                | 1.52   | 1.71               | 0.89              |
| Ковальські поміч. | 1.52                | 0.89   | 0.99               | 0.53              |
| Котельники        | 2.56                | —      | 1.64               | 0.75              |
| Йіх помічники     | 1.53                | 1.38   | 0.96               | 0.64              |
| Теслі             | 2.52                | 1.58   | 1.55               | 0.81              |
| Желіз. кондукт.   | 4.03                | —      | —                  | —                 |
| Ліярники желіза   | 2.00                | —      | 1.06               | 0.47              |
| Зарібники         | 1.45                | —      | 0.96               | 0.52              |
| Машиністи         | 2.41                | 1.50   | 1.38               | 0.68              |
| Каменярі          | 3.20                | 1.68   | 1.54               | 0.71              |

Ми писали, що робітники в Америці богато ідять. Придивім ся чи богато п'ють. Слідуєча табличка показує кілько в якім краю випивають алькоголічних напоїв \*) пересічно на одну голову:

Рік 1900 :

|                  | галонів |                 | галонів |
|------------------|---------|-----------------|---------|
| В Австрії        | 2.08    | В Швайцарії     | 2.76    |
| ,, Бельгії       | 2.83    | ,, Данії        | 2.43    |
| ,, Канаді        | 0.52    | ,, Голяндії     | 1.00    |
| ,, Франції       | 3.56    | ,, Уграх        | 1.50    |
| ,, Німеччині     | 2.08    | ,, Норвегії     | 0.52    |
| ,, Італії        | 2.30    | ,, Португалії   | 2.07    |
| ,, Нов. Зеландії | 0.73    | ,, Іспанії      | 2.33    |
| ,, Росії         | 0.61    | ,, Англії       | 2.08    |
| ,, Швеції        | 1.16    | ,, Пол. Держав. | 1.00    |

\*) Подана скількість абсолютного алькоголю.

З того видимо, що Американці богато їдять але мало пить, хоті при добрім ідженю і пите не так дуже шкодить.

З тих зарібків і з того житя ви зрозуміли, чому сюди люди так напливають і ще довго будуть напливати. Найбільше людий приїздить сюда зі Старої Європи бо аж 814.000 в 1903 році. З прочих частей сьвіта прибуло лише 43,000.

Після народів прибуло: Русинів 10.000, Таліянів 233.000, Поляків 82.000, Скандинавів 79.000 Словаків 34.000, Мадярів 27.000, Литовців 14.000, Японців 20.000, Айришів 35.000, Жидів 76.000, Греків 14.000, Німців 71.000, Фінів 19.000, Англійців 23.000, Хорватів 32.000, Чехів 10,000, а інчих народів менче як по 10.000.

З того бачите, що найбільше прибуває народів нам знакомих і близьких. Давніше обнимала еміграція головно Англійців, Французів і Німців. Тепер піде богато Славян. А треба знати, що еміграція з наших країв — з Австрії і Росії — тільки що почалась. Ми будемо бачити в невдовзі тисячі нашого народу з під московського царя в Америці і на то мусимо бути готові. Мусимо уміти їх привитати. За кілька років буде сюди прибувати людий говорячих такою мовою як ми, дуже богато, хоті і тепер цифра 10.000 є за мала і наших певно приїхало більше, але вони між Словаками, Уграми і Поляками.

Що до держав, з яких найбільше емігрують прибуло

|                     |         |
|---------------------|---------|
| з Італії . . . . .  | 230.000 |
| з Австрії . . . . . | 206.000 |
| з Росії . . . . .   | 136.000 |

Прочі прибули зі Скандинавії, Німеччини, Англії і інчих країв.

Цікаво знати, що кажуть Американці на тую імміграцію?

В відповіді на се питане треба зважити, кому з них імміграція корисна, а кому шкідлива. Отже корисна вона капіталістам, бо ті мають дешевого робітника. Кождий знає, що коли більше робітників, то менче платять за роботу. А що нашим робітникам ходить о те, щоб як найскорше здібати роботу і роблять дешевше, то капіталісти добрим оком дивляться на імігрантів.

Інакше дивлять ся на робітників наших тут уроджені робітники. Вони з'організовани в товариства і ті товариства диктують в певній мірі фабрикантам усілія праці. А ту з боку, з за моря являють ся робітники, що кажуть до фабриканта: „ми тобі будемо дешевше робити, як ті робітники, що тут родились“. Звідси ненависть до наших робітників.

Тепер роскажу, яка є політика тої держави,

яка є політика капіталістів, а яка робітників, якою отже має бути наша політика.

Щоб тое зрозуміти, прошу розважити над слідуючим: Ми сказали вище, що в Получених Державах на одного чоловіка припадає 1235 дол. Коли возьмемо, що родина складається з чотирох до пяти людей, то на 1 родину в Америці повинно випасти около 5.200 дол. Тимчасом слідуюча табличка показує ось що:

| Людий, що мають: | Число родин: | Разом:        | На родину: |
|------------------|--------------|---------------|------------|
| \$50.000 і вище  | 125.000      | \$33.000 міл. | \$264.000  |
| 5.000—50.000     | 1.375.000    | 23.000 ,      | 16.000     |
| 500—5,000        | 5.500.000    | 8.200 ,       | 1.500      |
| менче як 500     | 5.500.000    | 800 ,         | 150        |
|                  | 12.500.000   | \$65,000 міл. | \$5.200    |

Так бачимо з тої таблички, що майже у весь капітал, то є майже усі богатства згromаджені в руках богачів, котрих є дуже мало, бо усого 1,500.000 родин, а є 11,000.000 родин цілком бідних, котрі мають тілько свої робучі руки, а з капіталів хиба то що на собі і яке там дранте в хаті. Так на богача припадає 8 бідних. Богач жие з капіталів, а бідні своєю працею побільшують его капітали.

Але не конець на тім. Щоб можна як найбільші мати доходи, капіталісти злучились в великі товариства ріжного рода, котрі правлять

державою і мають усю силу в своїх руках. Та концентрація влади лежить в тім, що кілька великих компаній держать найбільшу частину маєтків краю під своїм зарядом і правлять державою як їм треба. Одна така Steel Corporation обіймає 9 міліардів капіталу, то є одну дванадцяту частину усіх капіталів держави, а тою корпорацією править кілька директорів з Ракенфелером на чолі. До тої компанії належить майже половина всіх доріг держави. Вона достарчує вугля і жаліза; в її руках телеграфи, 5 компаній обезпечення, преса, богато недвижимого майна, електрика, кабель і т. д.

Другою великою компанією суть банки з Морганом на чолі. Маєток тої компанії виносить 6 міліардів.

Страшну силу творять трости, то є товариства, що лучать капіталістів на то, щоб усунути між мими конкуренцію і диктувати ціни купуючим. Тростів є 793 з маєтком 14 міліардів.

Так отже богаті звязались в сильні союзи і диктують по частині права суспільності і бідним.

Щож на те біднота?

Біднота в Америці живе добре, хотів бідвість усе час від часу дається в знаки. Чоловік, що має хоть і невеликий капітал, може працювати чи то на землі, яко хлібороб, чи в склепі яко

власитель-купець чи в мануфактурі як майстер. Робітник же, хотій заробляє нераз значні гроші, є виставлений на революції, які потрясають капіталом, на самоволю капіталіста, і на конкуренцію зі сторони других робітників.

Тому запобігає по часті лучене ся в могучі союзи праці — звані *trade unions* — юнії. Кожда галузь промислу і добування сирого матеріалу має такі свої організації. Ті організації стають до борби з капіталом і платня в Америці є нераз вища, як та, яка би була, колиб не було сих організацій.

Ті організації заключують з роботодавцями нераз так звані „*trade agreements*“. С то умови між товариством робітників а товариством роботодавців. Найважнішою частію тих умов є те, що на час умови (звичайно на один рік) робітники з'обовязують ся не робити страйків, а роботодавці лакавтів, а усякі незгоди між обома сторонами полагоджує мировий суд з презентантів обох сторін.

Юнії мають звичайно так званих „*walking delegates*“ — ходячих делегатів. Суть се люди з поміж робітників, котрі їдуть з місця на місце і розслідують хробу, смерть, виплачують належитості обезпечення, довідують ся чи роботодавець додержує умову, чи не приймає на роботу людей, що стоять поза юні-

ями і т. п. Він є так би сказати агентом юнії, посередником між її урядом а членами.

Очевидно, що вони допускають ся часом злодійств, особливо в разі лихої контролі і беруть часами гроші від роботодавців, і намовляють робітників до того, що лихе для них. Але се лучається рідко.

В найновійших часах, особливо в часах, коли повстало богато тростів, зросло число юнії у двоє. В деяких містах особливо в Середнім Западі вони так сильні, що віякий робітник, що не належить до юнії не може працювати. Вони змусили роботодавця, такому, що не має карти юїйної, не давати роботи.

Ті юнії організують також робітників, що не говорять мовою англіцькою.

Через юнії робітники суть в силі підвищити собі платню робочу нераз дуже значно.

В послідних часах зробили юнії ще один гігантичний крок наперед. Вони звязались в одну спілку, що звесь „The American Federation of Labor“. Початки тої організації сягають 1881 р. а тепер обнимає вона 114 національних юнії, а ті національні юнії містять в собі 23.500 льо-кальних юнії, з 2 міліонами членів.

Вони мають яких 250 місячних і тижневих газет, а газетою цілої Федерації є *Federationist*.

Добрим в тій Федерації є особливо то,

що вони не хочуть формувати своїх членів і організацій після одного взірця, а заставляють усім автономію, хотічи тільки, щоб уся робуча кляса людий цілої держави була в одні з'організовані, так як в одно з'організований капітал.

Так повстала організація робітників, котра очевидно при великій продукції вправді не змогла зарезервувати собі частини капіталів, але бодай здобула значний заробок і не довгий день робучий. Той день робучий є у ріжних ремеслах такий:

В Стейті New York в 1901 році:

| Заняті:                  | Платня: | Години:     | Організація: |
|--------------------------|---------|-------------|--------------|
| Пекарі                   | \$668   | довгі       | лиха         |
| Голярі                   | 572     | „           | „            |
| Шевці                    | 572     | 9—10        | досить добра |
| Пивоварі                 | 820     | 8           | „ „          |
| Мулярі                   | 1092    | 8           | сильна       |
| Будівляні зар.           | 656     | 8           | лиха         |
| Столярі                  | 844     | 8           | прегарна     |
| Цигарники                | 548     | 8           | декуда добра |
| Прикасчики і<br>продажці | 632     | неправильні | лиха         |
| Годинники                | 568     | довгі       | декуда добра |
| Прикрав. крав.           | 868     | 8—9         | сильна       |
| Кравці                   | 440     | 9           | прегарна     |

| Заняте :        | Платня: | Години: | Організація: |
|-----------------|---------|---------|--------------|
| Складачі        | 824     | 8—9     | сильна       |
| Жел. кондукт.   | 984     | неправ. | сильна       |
| Кухарі          | 820     | „       | лиха         |
| Електр. робіт.  | 868     | 8       | сильна       |
| Інженери        | 1.240   | неправ. | „            |
| Каменярі        | 900     | 8       | „            |
| Ковалі коней    | 938     | неправ. | лиха         |
| Ковалі будів.   | 924     | 8       | сильна       |
| Побілячі желіза | 832     | 8       | „            |
| Що в пристанях  | 538     | неправ. | „            |
| Листоноси       | 936     | 8       | „            |
| Машиністи       | 712     | 9—10    | досить добра |
| Малярі          | 868     | 8       | декуда добра |
| Газетники       | 984     | 8       | сильна       |
| Помічн. газетн. | 724     | 8       | „            |
| Моряки          | 560     | неправ. | декуда добра |
| Роб. текстильні | 496     | довга   | бідна        |

Так бачимо знова заробок ріжних ремесел в полученю з днем робучим і в звязи з організацією. Де сильна організація, там звичайно 8 годин праці і значний заробок.

Яко средства борби обох сторін вважається страйк, лакавт, бойкот і блеклістінг.

Страйк є змова робітників — покинути роботу, щоб змусити капіталістів дати ліпші услів'я праці. Богато говорить ся про те, що страйк

ки шкідліві для робітників. Тимчасом вони шкідліві можуть бути тілько в бідних краях, де богато робучих рук і де освіта робітників низка. Там-же, де робучих рук в порівнаню з капіталом не забогато і де освіта висока, там страйки майже усе пожиточні. Про шкідливість страйків говорять тілько ті, котрим здається, що плата робітників є в певній мірі ласкою роботодавця. Страти робітників і роботодавців здають ся великі, однак статистика виказує, що від 1881 до 1901 тілько 66 центів річно припало би більше чи то на робітника, чи то на роботодавця, колиб не було страйків. Однак страйки звичайно приносять робітникам користь.

Мішел обчислює (Organized Labor p. 393), що через страйк углярів 1902 р. додано робітникам яких 8 міліонів доларів. Коли однак конкуренція робітників значна, тоді страйк не доводить до добра. Подамо статистику страйків в Сполуч. Державах.

Страйки в Пол. Державах 1881—1901 р.:

Число страйків: 22.800; Робітники, що утратили роботу: 6.106.000; Як довго тревали (дні): 24; Заробок утрачений: \$258 міліонів; Поміч від організов. робітників: \$16.180.000; Утрата роботодавців: \$122.730.000; Удалось страйків: 51 на 100; Не удалось: 36 на 100, В часті удалило ся: 13 на 100.

Лакавти повстають тоді, коли роботодавці замикають самі фабрики, чи то щоб знищити страйкарів, чи то щоб ввести нові машини, чи то тоді коли інтерес йде зле, чи то, щоб нагромаджені товари мож лекше продати.

І лакавтів було від 1881—1901 р.—1905.

Бойкоти суть змови, щоб когось знищити. Бойкоти є „поединчі“ „simple“, коли звернені прямо проти немилої особи чи інституції, або „зложені“ „compound“, коли звернені проти тих, котрі підпирають немилу особу чи інституцію.

В кінець „чорні лісти“ котрі таку страшну ролю грають в Німеччині, мають в Сполучених Державах невелике значінє. Суть то бойкоти робітників через фабрикантів. Є на пр. фабрикантам немилий робітник. От вони не приймають єго на роботу, повідомляючи один другого, що той а той робітник є такий а такий.

Так організований капітал і праця і так робітники дійшли до значної сили і умовляють ся тепер з роботодавцями як рівні з рівними. Робітники стали тут силою, і тепер разяча крида не може ім статись, так як на пр. в Галичині.

Недавно повстало нове Товариство, National Civic Federation, котре має на цілі порозумінє і полагоджене спорів між робітниками, а хлібодавцями. Воно вибрало комітет екзекутівний

з 36 членів з котрих 12 дають репрезентанти праці, 12 реprезентанти капіталу а 12 значні люди з поза Капіталу і Праці. Є то щось, якби сталий третейський суд, котрий покликаний обома сторонами має судити справи між Працею а Капіталом.

Крім того поодинокі держави Сполучених Держав, поустановлювали сталі Лави для рішення спорів між Працею а Капіталом, так звані State Boards of Arbitration зі силою посередництва і угоди, а Конгрес видав в 1888 р. Акт, поправлений 1898, котрий має на ціли посередництво. Очевидно, ті закони не мають великої матеріяльної сили, бо якже примусити міліарди Капіталу, або сотки тисяч Праці, але мають значну моральну силу.

Таким є жите і організація Капіталу і Праці в Сполуч. Державах.

Понеже в Америці як і де інде, богато є людей, що не мають майже ніяких капіталів, тілько живуть з праці рук і голови, тому треба піднести великий розвій американських товариств асекураційних. Число поліс виносило в Сполуч. Державах 1902 р. 17.608.212 на суму 10.508.478.776 дол. Є то отже сума, котра по трохи рівноважить значінє біdnійших в порівнанні з Капіталом.

Тепер поговоримо коротко про напу полі-

тику. Ми, Русини, кинені долею до Сполучен. Держав маємо дві вітчини — рідну і прибрану, тому мусимо з одною і другою упорядкувати наші справи. З напою рідною вітчиною в Статрім Сьвіті лучить нас туга до неї — спомини, але також кревні і знакомі, яких там богато і з якими ми звязані. Тому треба нам скріпити і розвинути організацію, котраби улекшувала зносини зі Старим Краєм. Неодин за нас поїде назад, чи то на коротший час чи на все, не один посилає туди гроші, не один хоче спровадити звідтам рідних і знакомих, неодин з тамтих хотівби знати як тут є, не один з нас хотівби знати, що там робить ся, чи не свитає часом, — загалом справ спільніх дуже богато.

Щоб ті справи лагодити требаб утворити якусь живу організацію, котраб мала на ціли передовсім зносини напогонароду по обох боках Атлантику, бо теперішні організації дуже гарні, але займають ся майже виключно внутрішніми справами — одні американськими, другі европейськими. Кілько на тім тратить нарід наш, зрозуміє кождий, хто зважить над тим, як богато коштує дорога, а як мало моглаб коштувати, колиб було гарне бюро еміграційне; як довго люди не находять роботи, приїхавши в Америку, а як легко моглиб її найти, колиб було бюро праці і вийшло з ріжними роботодав-

цями (і може навіть юніями) в порозумінє. Такі і інчі справи вимагають як найскоршої полагоди. А до того треба організації цілого нашого народу в Америці і сильної організації в Європі.

Така організація для улекшення еміграції і для вишукування праці є конечна зі слідуючих причин:

Еміграція Русинів до Америки з Австрії — Угорщини і Росії буде що раз рости і чим вона була б ліпше з'організована, тим ліпше. Ба я навіть думаю, що чим она скорше пішлаб тим ліпше, бо тим лекше мож ще застосоватись до нового житя, віж пізніше, при змінених усlov'ях. Що пізніше буде — не знати. Отворене панамського каналу піднесе розвій Америки до великих розмірів, бо отворить дорогу до Китаю і замінить середні і західні Америку в однокультурне поле, тому еміграція масть куди розвиватись. Але чи з тим отворенем Китаю не наплине до Америки жовта раса і не зашахує нашої еміграції ?? Куди тоді підуть наші люди ?

Другим ділом є жите в Америці. Кождий Русин мусить себе чути Американцем, хоть в душі тужить до рідного краю. Тому треба вчитись американської мови, принимати тутешнє горожанство навіть коли думає хто

вернути до Краю, і старатись війти в тутешні організації робітничі. Того вимагає інтерес грошевий, бо з'організований робітник є ліпше платний і має за собою опіку держави, коли є горожанином.

Вага англійської мови є така, що ліпше знати одну англійську мову, як усі другі мови разом. Англійською мовою говорить 484 міліонів людей, між тим як бесідами славянськими і німецькою та французькою разом говорить лише 288 міліонів людей. Англійці мають 32.000 газет, а Славяни, Німці і Французи разом лише 12.800.

З того бачите, що англійська мова має таку вагу, як усі інші мови разом, коли не більшу. А обивателем краю стається чоловік, коли говорить мовою того краю.

Знаючи мову, лекше стати горожанином і приступити до організації. Тут не треба боятись ходити до товариств на віча і збори як в Старому Краю. Староста не вишле комісаря, бо далеко, а Америка ще любить спокійного, з'організованого, розумного чоловіка, що розуміє свої інтереси.

Наконець подам ще деякі дані про богатство і розвій Пол. Держав і про незаселені землі, на яких можуть напізні Русини осісти.

Зріст богатства Америки видно з вивозу товарів однієї країв, як показує табличка:

|                | в 1870 р.     | 1901 р.         |
|----------------|---------------|-----------------|
| З Споп. Держав | \$376,600.000 | \$1,460,400.000 |
| ,, Англії      | 971,200.000   | 1,362,600.000   |
| ,, Німеччини   | 551,600.000   | 1,054,600.000   |
| ,, Франції     | 540,800.000   | 744,400.000     |

Перед 30 роками вивозила Америка найменче з усіх великих держав; нині вивозить найбільше.

Що до продукції то я ще на початку замітив, що продукція Америки така висока з причини великого багатства сирого матеріалу, який находить ся під землею (металі) і який росте на полях (управні рослини).

Понизше подаємо таблички продукції металів і збіжа.

#### Продукція металю за рік 1900:

| Металі: | Цілий Світ:      | Сполучені Держави: |
|---------|------------------|--------------------|
| Золота  | 70 сотних частий | 30 сотних частий   |
| Срібла  | 67 ,,, ,,        | 33 ,,, ,,          |
| Желіза  | 66 ,,, ,,        | 34 ,,, ,,          |
| Стали   | 62 ,,, ,,        | 38 ,,, ,,          |
| Міди    | 46 ,,, ,,        | 54 ,,, ,,          |
| Цинку   | 78 ,,, ,,        | 22 ,,, ,,          |
| Угля    | 69 ,,, ,,        | 31 ,,, ,,          |
| Нафти   | 50 ,,, ,,        | 50 ,,, ,,          |

Продукція збіжів за рік 1902:

| Збіжі:    | Цілий Світ:      | Сполучені Держави: |
|-----------|------------------|--------------------|
| Пшениця   | 78 сотних частий | 22 сотних частий   |
| Овес      | 72 „ „           | 28 „ „             |
| Кукурудза | 15 „ „           | 85 „ „             |
| Жито      | 98 „ „           | 2 „ „              |
| Ячмінь    | 89 „ „           | 11 „ „             |

Продукція бавовни за рік 1903 — 1904:

Америка 11.000.000, Всіхідні Індії 2.800.000,  
Египет 1.200.000, Бразилія 300.000.

Землі непривлашеної ще і незарезервованої, але переміrenoї є 285 мільйонів акрів; землі непривлашеної незарезервованої і непереміrenoї є 580 мільйонів акрів, землі зарезервованої є 170 мільйонів акрів.

Так богато ще отже є публичних земель, однак не усі добре. Велика частина зимна, або суха, або камениста, або покрита лісом.

Тим кінчимо наш короткий огляд Получен. Держав.

Ми говорили зі становиска прогресу нашої нації Старого і Нового Краю.

Коли є в тім писаню яка розумна думка, то бажалось би, щоб декому запала в душу і зійшла добром зерном.

## Слівце від Редакції.

---

Отсєю книжочкою починаємо другий рік видавництва ім. А. Бончевского „Слово“.

Як кожде друге молоде видавництво так і „Слово“ мусіло переходити усякі зміни та метаморфози. Змінялась его редакція та місце публіковання, зміняв ся і зміст „Слова“ а вкінци прийшло змінити і его формат. Що до зміни редакції і місця публикації видавництва треба завважати, що діялись они з причин непредвиджених і конечних себто, таких, що годі було їх оминути. Зміна змісту з одноцільної книжочки на ріжнородний матеріал з перевагою духовно моралізуючого, була пробою, котра одначе не годилась з волею основателя і показалась непрактичною тому, що книжочки з таким змістом не надають ся опісля до продажи, а постійних предплатників за мало, щоби на них одних можна ограничуватись. Наконець, як сказано, прийшло змінити і форму, а се головно з оглядів технічних, друкарских. Другими менче важними причинами зміни попередної форми на теперішну є те, що попередна

форма книжочок була невідповідна, за велика та негарна, доказом чого се, що і краєві просвітні видавництва вживають меньчої форми, іменно такої як теперішне „Слово“, а деякі ще меньчої.

Услівя предплати остають і на дальше ті самі що були року минулого; се є \$1.50 на рік, а хто заплатить \$3.00, буде діставати через один рік і „Слово“ и тижневу часопись „Свободу“, котра коштує \$2.00 на рік.

Просвітнє видавництво ім. А. Бончевского „Слово“ буде дальше виходити книжочками, з котрих кожда буде обнимати не менше 32 сторін друку, а після можности та потреби і більше. Матеріял по можности будемо старатись подавати приступно оброблений, цікавий, та поучаючий, хоч нераз і труднійший до зrozуміння. Та легчих річей наші читачі мають доволі в тижневих часописях, а на прочитане одної книжочки „Слова“ мають часу цілий місяць, тож думаемо не поганівають ся, если найдуть в „Слові“ дещо такого над чим треба трохи застановитись, подумати.

Що до числа предплатників, то ним повелічатись не можемо; противно мусимо сказати, що число предплатників „Слова“ як на американську Русь таки дуже мале. Видно, що мало ще у нас Русинів охочих до читання чогось по-

важнійшого; більшість волить все ще читати про „Вічного жида“ „Рицара і Смерть“ або „Лист Божий“... Мале число предплатників „Слова“ поясняється мабуть і тим, що „Слово“ не висилаемо нікому на кредит або, як кажуть, „на книжку“ а наші декотрі Русини в Америці так до „книжки“ звикли, що мабуть і жити без неї не булиб в силі. Мимо того однак редакція не думає відступити від свого первісного пляну і як доси так і на будуче не буде висилати нікому „Слова“ без грошей.

Сподіємось, що наші предплатники, котрі вже читали книжочки „Слова“ і знають, що они варта, возьмуть ся енергічнійше як доси до розповсюднення сего видавництва і через те скріплять его та помогутъ ему станути на такій висоті на якій оно повинно стояти.

Редакція.

## „СЛОВО“,

просвітнє видавництво ім. А. Бончевского.

Виходить в формі книжочок  
15 дня кожного місяця і коштує на рік  
півтора доляра.

Поодинокі книжочки „Слова“ коштують від  
15 до 50 центів, залежно від їх величини.

---

Доси вийшли слідуючі книжочки:

- 1) „Про нутро землі“. Се дуже цікава книжочка прикрашена 22 образками і обнимаюча 48 сторін друку. Коштує 25 центів.
- 2) „Америка“, збірка віршів, 32 ст. Ціна 15 цнт.
- 3) „Фелігійні віровання старинних народів“, подав Ст. Макар. Сторін 45. Ціна 20 цнт.
- 4) „З ріжних нив“. Сторін 32. Ціна 15 цнт.
- 5) „Слово“ ч. 5. Сторін 32. Ціна 15 центів.
- 6) „Слово“ ч. 6. Сторін 32. Ціна 15 центів.
- 7) „Слово“ ч. 7. Сторін 32. Ціна 15 центів.
- 8) „Слово“ ч. 8. і 9. Сторін 96. 20 образків.

Ся книжочка описує звичаї людей білих, чорних, червоних, жовтих, які тільки живуть на землі. Ціна 50 цнт.

---

Всі листи і гроші за „Слово“ треба застосувати на адресу:

„SLOVO“, Box 353, Scranton, Pa.